

3. Zhabotinskaia, S.A. (2015). *Iazyk kak oruzhie v voine mirovozzrenii [Language as an arm in the war of the worldviews]*. Retrieved from: https://uaclip.at.ua/zhabotinskaja-jazyk_kak_oruzhie.pdf [in Russian].
4. Mahda, Y. (2017). *Hibrydna ahresiiia Rosii: uroky dlia Yevropy [Russia's Hybrid Aggression: Lessons for Europe]*. Kyiv, KALAMAR, 268 p. [in Ukrainian].
5. Pocheptsov, H. (2016). *Smysly i viiny: Ukraina i Rosiia v informatsiinii i smyslovykh viinakh [Meanings and War: Ukraine and Russia in information and semantic wars]*. Kyiv, Publishing House "Kyiv-Mohyla Academy". 316 p. [in Ukrainian].
6. SUM – *Slovník ukraínskoi movy [The Ukrainian Language Dictionary]*. Retrieved from: <http://sum.in.ua/> [in Ukrainian].
7. Shevchenko, M. (2007). Imaholohiia ta problemy formuvannia voienno-politychnoi svidomosti ukraínskoho suspilstva v umovakh manipuliatsii istorychnoiu informatsiieiu [Imagology and problems of formation of military-political consciousness of Ukrainian society in the conditions of manipulation of historical information]. *Voienno-istoriia – Military History*, No. 1–3, 31–33. Retrieved from: http://warhistory.ukrlife.org/1_3_07_8.htm [in Ukrainian].
8. Brown, A. (2015). *Hate speech law: A Philosophical examination*. Routledge Studies in Contemporary Philosophy. London: Routledge.
9. Dennett, D. C. (1990). Memes and the exploitation of imagination. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 16, 127–35. Retrieved from: <http://ase.tufts.edu/cogstud/dennett/papers/memeimag.htm>.
10. Fabiszak, M.A. (2007). Conceptual Metaphor approach to war discourse and its implications. Poznan: Wydawnictwo Naukowe UAM.
11. Fialkova, L. & Yelenevskaya, M. (2015). The Crisis in Ukraine and the Split of Identity in the Russian-Speaking World. *Folklorica*, XIX. DOI: 10.17161/folklorica.v19i1.5721.
12. Goble, P. (2016). Russian national identity and the Ukrainian crisis. *Communist and Post-Communist Studies*, 49(1), 37–43. DOI: 10.1016/j.postcomstud.2015.12.006.
13. Jantunen, S. (2014). Kill, capture ... or neutralize? How operational planning changes the language of communicating war. *Journal of Information Warfare*, 13(1), 72–86.
14. Lakoff, G. (1991). Metaphor and war: The metaphor system used to justify war in the gulf. *Journal of Cognitive Semiotics*, IV (2), 5–19.
15. *Language of conflict: Discourses of the Ukrainian crisis*. (2020). New York: Bloomsbury Academic.
16. Pynnöniemi, K. & Rácz, A. (Eds). (2016). *Fog of falsehood: Russian strategy of deception and the conflict in Ukraine*. Finnish Institute of International Affairs. Helsinki.
17. Rohach, O. (2015). The language of war. *Naukovi zhurnal*, 2, 161–167.
18. Silberstein, S. (2002). *War of words. Language, politics and 9/11*. London–New York: Routledge.
19. Smoor, L. (2017). Understanding the narratives explaining the Ukrainian crisis: Identity divisions and complex diversity in Ukraine. *Acta Universitatis Sapientiae, European and Regional Studies*, 11(1), 63–96. DOI: 10.1515/auseur-2017-0004
20. Steuter, E., Wills, D. (2008). *At war with metaphor: Media, propaganda, and racism in the war on terror*. Lanham, Boulder, New York, Toronto, Plymouth, UK: Rowman & Littlefield Publishers.
21. Szostek, J. (2017). The Power and Limits of Russia's Strategic Narrative in Ukraine: The Role of Linkage. *Perspectives on Politics*, 15(2), 379–395. DOI: 10.1017/S153759271700007X.
22. Van Dijk, T.A. (2006). "Politics, Ideology, and Discourse". *Encyclopedia of Language & Linguistics*, 728–740. DOI: 10.1016/B0-08-044854-2/00722-7.

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.5.2.8>

POETYCKIE RELACJE FOLKLORU KALENDARZOWO-OBRZĘDOWEGO: PODEJŚCIA NAUKOWE, INTERPRETACJE

Halyna Koval

kandydat nauk filologicznych,

starszy pracownik naukowy w dziale folklorystyki

Instytutu Ludoznawstwa Narodowej Akademii Nauk Ukrainy (Lwów, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0002-2998-2357

gaiyna.kov@gmail.com

Adnotacja. Artykuł przedstawia poglądy badaczy w dynamice czasowej na poetycką ekspresję dzieł kalendarzowo-obrzędowych. Szczegółnie zainteresowanie różnymi gatunkami przyczyniło się do powstania studiów, które dziś nie straciły na znaczeniu – są to prace M. Maksymowicza, I. Wągilewicza, M. Kostomarowa, O. Potebniego, I. Franki i in. Skupiamy się na poglądach O. Deja, który uważał, że pieśni kalendarzowo-obrzędowe charakteryzują się poetycką doskonałością, emocjonalnym i estetycznym bogactwem. Folklorysta podkreślał potrzebę studiowania poetyki tekstów ludowych, ponieważ ważną rolę w kształtowaniu poetyki ludowo-artystycznej odgrywa wewnętrzna natura procesu poznawczego, psychologia postrzegania rzeczywistości. Stało się to priorytetem dla współczesnych badań, których przedmiotem badań jest materiał folklorystyczny pod względem cech tekstualno-strukturalnych, poznawczych i etnolingwistycznych.

Słowa kluczowe: pieśni kalendarzowo-obrzędowe, poetyka ludowa, specyfika narodowa, rzeczywistość, percepcja.

POETIC REPORTS OF CALENDAR AND RITUAL FOLKLORE: SCIENTIFIC APPROACHES AND INTERPRETATIONS

Halyna Koval

Candidate of Philological Sciences,

Senior Researcher at the Folklore Department

Ethnology Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine (Lviv, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0002-2998-2357

gaiyna.kov@gmail.com

Abstract. The article presents the views of researchers in temporal dynamics on poetic expression of calendar and ritual works. Particular interest in different genres resulted in the emergence of studies, which have not lost their relevance until today – these are works of M. Maksymovych, I. Vahylevych, M. Kostomarov, O. Potebnia, I. Franko and others. We draw the attention to the views of O. Dei, who believed that calendar and ritual songs were characterized by poetic perfection, emotional and aesthetic richness. The folklorist stressed the need to study the poetics of folk texts, since the internal nature of the cognitive process, the psychology of the reality perception play an important role in the formation of folk poetics. This has become a priority for advanced studies, the object of which is folklore material in terms of textual and structural, cognitive, and ethnolinguistic characteristics.

Key words: calendar and ritual songs, folk poetics, national specificity, reality, perception.

ПОЕТИЧНІ РЕЛЯЦІЇ КАЛЕНДАРНО-ОБРЯДОВОГО ФОЛЬКЛОРУ: НАУКОВІ ПІДХОДИ, ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Галина Коваль

кандидат філологічних наук,

старший науковий співробітник відділу фольклористики

Інституту народознавства Національної академії наук України (Львів, Україна)

ORCID ID: 0000-0002-2998-2357

gaiyna.kov@gmail.com

Анотація. У статті представлено погляди дослідників у часовій динаміці на поетичне вираження календарно-обрядових творів. Особливе зацікавлення до різних жанрів сприяло появі студій, які дотепер не втратили своєї актуальності, це – праці М. Максимовича, І. Вагилевича, М. Костомарова, О. Потебні, І. Франка та ін. Акцентуємо увагу на поглядах О. Дея, який уважав, що для календарно-обрядових пісень характерні поетична довершеність, емоційне та естетичне багатство. Фольклорист наголошував на необхідності вивчення поетики народних текстів, оскільки важливу роль у формуванні народнопісенної поетики відіграє внутрішня природа пізнавального процесу, психологія сприйняття дійсності. Це стало пріоритетом і для сучасних досліджень, об'єктом вивчення яких є фольклорний матеріал у плані текстуально-структурних, когнітивних та етнолінгвістичних характеристик.

Ключові слова: календарно-обрядові пісні, народнопісенна поетика, національна специфіка, дійсність, сприйняття.

Вступ. Календарно-обрядові пісні впродовж віків відшліфовували свої поетичні форми, стиль. Поетика у філологічних науках – це художньо-естетичний феномен. На сучасному рівні вона трактується як система закономірностей побудови (морфології) та художньо-стильових засобів фольклорних творів, що виявляє свою специфіку в різних жанрах усної словесності. Поняття пісенної поетики містить у собі сюжет, композицію, систему тропів, поетичний стиль, особливості вірша. Народна творчість як одна з форм мистецтва слова виробила цілий комплекс принципів і засобів естетичного освоєння та відображення дійсності. Усі компоненти в різних пісенних жанрах мають свої особливості. Композиція служить досягненню в народній пісні органічної єдності, гармонії змісту та емоційного колориту, її елементи, засоби будови перебувають між собою у системному зв'язку. Розкрити цю синтезуючу функцію архітекτονіки можна тільки шляхом аналізу народної пісні як універсальної художньої цілості.

Окремі елементи поетики, міфопоетики, обрядової символіки, естетичної вартості календарно-обрядових пісень досліджували М. Максимович, І. Вагилевич, М. Костомаров. Засновником історичної поетики став О. Веселовський. Високу художню цінність обжинкових, колядкових та інших народних творів виділив М. Сумцов. На емоційній вивершеності, сугестивному характері, тонкому психологізмові колядок і щедрівок зосередив свою увагу І. Франко. Про гіперболічність у змалюванні величальних образів як у світських, так і в християнських колядках і щедрівках наголосив М. Грушевський. Порівняльний аспект, основні форми і поетичний стиль обрядових пісень різних жанрів представив Ф. Колесса, дослідивши їхню ритміку, спільні ознаки архаїчності та специфічний спосіб виконання. Чимало цікавих спостережень щодо фонетичних особливостей, тропеїстичних структур (епітетних, порівняльних, метафоричних) подав Б. Рубчак.

Основна частина. Значний внесок у дослідження календарно-обрядової пісенності зробив Олексій Дей. Він підготував низку наукових збірників, які супроводжувалися фаховими передмовами. Крім жанрово-

тематичної атрибуції, фольклорист звернув увагу на красу пісень, їхню поетичну довершеність, емоційне й естетичне багатство. Особливо наголосив на щедрий персоніфікації у веснянках і гаївках (образ весни та її дочки; образ зеленого шуму, вітру, сонця, дощу), символиці у весняних хороводах («Просо», «Мак» та інші), асоціаціях і порівняннях, прийомах розгорненого психологічного паралелізму. Вчений підкреслив також наявність в образній системі веснянок контрастного змалювання почуттів та поведінки молоді, коли протиставна паралель стосується не природи (що характерно для психологічного паралелізму), а людей: протиставлення дівочої та парубочої краси. О. Дей відзначив також глибокий ліризм петрівчаних пісень, що передають душевний стан зарученої дівчини та малюють її долю в майбутній свекровій сім'ї, як правило, «оперують дуже тонкими й емоційно насиченими психологічними картинками – паралелями з життя природи». Вся ця образна система, за спостереженням фольклориста, дзвінко перегукується з весільними піснями. Досліджуваний матеріал дав підстави фольклористові заявити про своєрідну художню палітру, наскрізь перейняту світлом і блиском, передану гіперболічно в золотих, срібних, червоних і білих тонах, бо величний стиль вимагав подачі кожного предмета в найвищій його якості. Стиль колядок і щедрівок, їхня образна система, за спостереженнями ученого, стверджують про спорідненість з весільними й обжинковими піснями. Подібність до билин передається у деяких типових ознаках художньої форми – алітераціях, асонансах, риторичних римах, паралелізмі, повторенні другої частини одного вірша в першій половині наступного (анадиплозис. – Г.К.). Дослідник стравив також характерні ознаки стилю, властиві обом жанрам: тавтології (суди судити, мости мостити, стріли стругати, в труби трубити), гіперболи, специфічну лексику (паволока, камка, жуковина і таке інше); підкреслив аналогічність картин військового життя княжої доби в колядках і билинах київського циклу.

Та основною науковою працею є окреме видання «Поетика української народної пісні», автором якої став О. Дей. Учений висловив досить слушну думку про те, що фольклор споріднений із художньою літературою, і між ними постійно відбувається творча дифузія, проте кожне з цих мистецтв має своє «оригінальне обличчя, свої внутрішні закони розвитку» (Дей, 1978: 4). Тому застосування до фольклору тільки критеріїв і прийомів теорії літератури не вирішує справи. Головне місце в книзі відводиться аналізу пісенних текстів із погляду композиційної своєрідності, розкриттю співвідносності окремих складників твору, зумовлених його загальною архітектонікою, яка підпорядкована вимогам певного сюжету, теми та ідеї. Уже тоді він розумів питання глибшого аналізу фольклорного тексту, занурюючись у світоглядні прояви колективного творця (народу), його концепції дійсності, художньо-поетичне пізнання. Важливу роль у формуванні народнопісенної поезики, за спостереженнями дослідника, відіграє внутрішня природа пізнавального процесу, психологія сприйняття дійсності. Вагомим є те, що «реакція людських відчуттів перебуває в прямо пропорційній залежності від ступеня інтенсивності якості або руху, міри подібності та різниці, рівня часових, просторових та інших відношень» (Дей, 1978: 15). Фольклорист наголосив, що у сфері народної пісенності можна заглянути в мистецьку лабораторію колективного творця та одержати можливість з усією повнотою розкрити зміст творів через їхні структурні форми, виявити загальні художні закономірності розвитку поетичного мистецтва етносу. Відкрита композиція календарно-обрядових пісень, особливо веснянок, русальних та купальських, дозволяла вести послідовно перелік та величання персонажів.

Проаналізувавши типові композиційні принципи і засоби української народної пісенності, дослідник відвів значне місце розкриттю художнього методу, зосередившись на композиційних принципах, засобах української пісенності у контексті художнього пізнання та відображення дійсності. Проте детальної характеристики всіх тропів та стилістичних фігур у народних піснях він не подав, зазначивши, що обмежився лише окремими ілюстраціями (тавтологічні вислови, постійні епітети, прийоми повтору тощо). Цікаві розміковування О. Дея про тяглість традиції: у процесі усного побутування фольклорний твір виявляє себе «назовні» тільки в момент співу, в момент відтворення, а зберігається, закріплюється, матеріалізується – в людській пам'яті. Пам'ять учений назвав рухливою та активною формою фіксації оригіналу (на відміну від фіксації пасивної на папері), що має максимальну точність та обмеженість засвоєння. З тієї причини фольклор виробив цілу систему формульних елементів та конструкцій. І саме засоби поезики на різних рівнях «спрямовані на образну передачу певного життєвого явища чи почуття і на емоційну чи розумову реакцію, водночас є і своєрідним чинником полегшення роботи пам'яті» (Дей, 1978: 27).

На матеріалі обжинкової поезії у загальнослов'янському контексті написана спеціальна монографія Юрія Крутя «Хліборобська обрядова поезія слов'ян» (Круть, 1973). Порівняльне вивчення, за спостереженнями автора, виявляє принципову спорідненість світогляду і моралі, звичаїв та естетичних смаків. Вона, ця спорідненість, простежується в ідейному спрямуванні й тематиці, в художніх образах, поетичних конструкціях та лексиці. Значну увагу звернув дослідник на обжинкові пісні, які виступають складовою частиною всіх обжинкових чинників, супроводжують і розкривають символіку обряду. Певне місце відведено поезії цих пісень, взаємовпливам обжинкових і весільних тощо.

Символічне значення колядкових мотивів розглянув Іван Ребошапка у монографії «Народження символу» (Ребошапка, 1975: 219). Він представив їх у тісному зв'язку з весільними, увівши у міжнародний контекст (болгарські, румунські, польські, білоруські та інші фольклорно-етнографічні контексти). Дослідник узяв до уваги тільки тематичні групи колядок, адресованих дівчині й парубкові, які мають специфічні ознаки, що споріднюють їх з весільними обрядами та піснями. Автор постав перед дилемою: чи то мотиви колядок проникли у весільні обрядові пісні, а чи то навпаки – весільні мотиви перейшли в колядки. Більш переконливим І. Ребошапка вважає другий шлях, нерідко полемізуючи з румунським дослідником П. Караманом. Та основне завдання у праці – трактування символіки низки колядкових мотивів: «дівчина садить

сад», «дівчина стереже сад», «дівчина тоне», «молодець вирушає на полювання», «облога міста». Цікавими є його міркування щодо останнього («облога міста»), який порівняно з обрядовими піснями інших етносів найпоширеніший в українських колядках, де й закріплено багато назв міст: Київ, Самбір, Чернігів, Галич, Краків. Покликаючись на розвідки польського дослідника Ф. Котула, вчений підкреслив, що на початку виникнення колядок у них виступав тільки Львів.

Для українських колядок, генетично зв'язаних з весільними піснями, властиве таке явище, як обрядовий паралелізм, суть якого полягає у виникненні одних звичаїв за аналогією до інших. На думку І. Ребошапки, найбільше прикладів обрядового паралелізму міститься в «дівочих» колядках. Зауважимо, що йдеться про паралелізм не як композиційно-стильову форму, а радше явище аналогії певних мотивів, як, наприклад, з колядок, адресованих дівчині, за подібністю поширилися у «парубочькі» («кравці шиють одяг молодцеві»), «молодець умивається біля криниці», «молодця кличуть додому»). Частина парубочих та майже всі дівочі колядки перебувають у генетичному зв'язку з весіллям і формально передаються через формули-побажання одруження, формули-подяки («Дай же ти, Боже, в городі зіле, в дому весіле»).

Автор зосередив увагу на поетичному моделюванні мотивів-символів і продемонстрував це на одному з найпоширеніших, на його думку, мотивів – «випробовування любові». Завдяки складному обрядово-контекстуальному зумовленню весільні мотиви з їхнім символічним значенням та способами упорядкування в поетичні структури перейшли в колядковий репертуар. Таку тезу І. Ребошапка аргументував тим, що «в народів Сходу зустрічаємо чимало типологічних театральних і поетичних подібностей у весільному репертуарі, а вид колядок там не засвідчений» (Ребошапка, 1975: 233–234).

Дослідник дійшов цікавих висновків, що «вироблені у весільному репертуарі символи та художні засоби в колядках інтегрувалися у систему», яка дозволила посилити формально-символічну сторону художньої експресії: порвавши зв'язок з обрядом, описові весільні тексти, «блоки» тощо «заокруглюються» і стають синонімічними символами, а знаки-жести (дії нареченої й жениха) та обрядові предмети входять у різні значущі серії, в яких розрізняємо сталі величини (константи) і їхні різні конкретизації (змінні). Така тенденція – інновація виду колядок, що особливо властива українському репертуару. Тут вона загально поширилась і набула такої сили, що до обрядових фактів часто додаються і багато необрядових, набуваючи тих же властивостей, що й перші» (Ребошапка, 1975: 234).

Монографія професора Володимира Буряка «Поетика інформаційно-художньої свідомості» (Буряк, 2001) розкриває еволюційні форм та методів вираження на формування національних інформаційних модулів у всіх рівнях сприйняття (міфологічне, художнє та публіцистичне мислення). Автор зосередився на специфіці умовно-реального (міфологічного) мислення та творчій свідомості крізь призму поетики магічно-величальної обрядовості, інформаційно-естетичного аспекту. Вчений розглянув поняття «інформаційна пам'ять», яка має чимало засобів, що кодує (архетипізують) думки, переживання людини, бо одна з умов функціонування пам'яті як інформаційної бази – ретрансляція (трансляція) знаків. Важливим фактом є те, що свідомісний досвід кодує інформацію в усні (звуки) чи письмові (букви, зображення), знаки, смисл (значення).

Дослідження поетики українських ліричних пісень здійснила Любов Копаниця. Так, у навчальному посібнику «Поетика фольклорного тексту» (Копаниця, 2002) розглянуто проблему специфіки ліричної пісні в контексті еволюції пісенних традицій, реконструкції та семантичної інтерпретації таких типологічних ознак пісень про кохання, як типи ментальних структур, мотивів, міфологем у фольклорних текстах.

Заслуговує на увагу з художньо-естетичного погляду обширна стаття-лекція Івана Денисюка «Національна специфіка українського фольклору», вміщена згодом у третьому томі його літературознавчих та фольклористичних праць (Денисюк, 2003: 15–43). Автор з'ясував питання специфіки українського фольклору, для якого відправною точкою окремішності народнопоетичної спадщини стала категорія ментальності. Жанрову систему усної словесності вчений розглянув як приклад унікальності українського фольклору в системі образів, мотивів, «світогляді» жанру, автентичності. І. Денисюк вирішував питання етноестетики народнопоетичних творів, зокрема важливості демінутивної лексики, яка створює своєрідний поетичний стиль. Аналізуючи художню стилістику текстів, дослідник виділив три основні групи метафоричних сполук – “loci communes”, “loci raritates”, «символи». До перших він зарахував постійні епітети, порівняння, метафори, засоби поетичного синтаксису («загальні місця»), до других – гіперметафоричні утворення (вони трапляються зрідка), а символами насичений увесь фольклор. Зосереджувався І. Денисюк і на естетизації природи (різного роду персоніфікації).

Деякі аспекти поетики юрійських пісень висвітлила Галина Василькевич у комплексній монографії «Юрійська народнопоетична творчість» (Василькевич, 2007). Авторка констатує, що для досліджуваних пісень характерна простота художніх засобів, а це свідчить про архаїчність і первинне утилітарне призначення. Тільки згодом навколишня дійсність знайшла відображення у художніх формах пісень, оскільки естетичною потребою кожної людини було прагнення до краси. Весняна краса викликала багато позитивних емоцій, втілених у юрійській обрядовій поезії. Одним із поширених серед юрійських пісень, уважає дослідниця, є символічний образ знайдених ключів – прихований натяк на вподобану пару. У праці велика увага звернена на міфічність образу Юрія, який відкриває землю, спонукає до майбутнього доброго врожаю. Тут закладена символіка життя, зміни календарних циклів. Особливість поетики юрійської пісні – в її тяжінні до автологічних конструкцій. Пісні мінорного плану багатші на образотворчі засоби, а для мажорних (яких більшість) властиві автологічні словосполучення, що зумовлюють ритмічне, жваве виконання. За допомогою невибагливих виражальних засобів, пісенної евфонії провокується лірична увага слухача, що навіть

певне естетичне сприйняття. У такий спосіб створюється емоційно зворушлива картина. Сугестивні образи світла, добра, радості естетично збагачують пісню, вносячи в неї елемент поетичної неповторності.

Архетипно-образну систему фольклорної свідомості за матеріалами календарно-обрядових пісень досліджувала 2009 року в дисертаційній роботі Галина Литвиненко. Вона звернула увагу на пам'яті конкретного носія фольклору, зацентрувала на пам'яті певному фонді народу. Дослідниця окреслила важливі особисті якості (характеристики) виконавця: психологічно-комунікативні дані респондента → здатність запам'ятовувати глибокий фольклорний масив текстів → комунікативність (красномовність) → природний гумор як тип свідомості. Цей процес означається таким поняттям, як тривкий тип пам'яті інтерпретатора, здатного не лише формально запам'ятовувати, а й «регулювати» текстовий, усний дискурс. Здійснюється акцент саме на знанні системи поетичних стереотипів, що гарантує транслятору високий відсоток відновлюваності текстів у разі їх втрачених фрагментів (Литвиненко, 2009: 9).

Помітною працею у сучасній фольклористиці є монографія Ярослава Гарасима «Національна самобутність естетики українського пісенного фольклору» (Гарасим, 2010), у якій висвітлюються питання національної експресії мови на рівні системи образів, евфемізованої формульності, поетичної стилістики та звукової організації ритмомелодики. Вивчаючи пісенний фольклор, дослідник не оминув календарно-обрядової творчості, зазначивши, що «внутрішньожанрова диференціація колядок за адресатами свідчить про те, що родина сприймається як сукупність індивідуальностей, кожна з яких має свій реєстр морально-етичних чеснот, а тому заслуговує на високі похвали в обрядово-сакральний час» (Гарасим, 2010: 204). Звернено увагу на астральне атрибування персонажів у колядках. Звісно, це явище досить типово у структурі календарного тексту, про що й наголошує фольклорист, а таке своєрідне «родичання» – результат первісної міфопоетичної свідомості з її суб'єктно-об'єктною недискретністю, а також і про високий художній потенціал уже чисто поетичної символізації (Гарасим, 2010: 106). Автор розкриває ідеалізовані образи головних персонажів, зазначаючи, що вони досить дистанційовані від реальної дійсності, але, щоб «зрозуміти неперевершену значущість в аксіологічній парадигмі нашої звичаєвої системи, треба відчутти ту атмосферу, яку під час Різдва створюють колядники у господаревій світлиці своїм обрядовим співом. Це правдива магія психологічного комфорту, що на очах у всієї родини підносить молоду дівчину колядковою сюжетикою до етичних вершин» (Гарасим, 2010: 209).

Питання фольклорної традиції, її поетичного висвітлення в усному побутуванні народних творів порушила Ганна Сокіл у книзі «Українська фольклористика в Галичині кінця XIX – першої третини XX століття: історико-теоретичний дискурс» (Сокіл, 201: 131–146). Вона представила традицію як безперервний процес, що виступає і як спосіб сприйняття, збереження і передавання від покоління до покоління готових усних творів, і як «набір» певних образів, формул особливої системи естетично маркованих засобів. Дослідниця підкреслила важливу роль традиції як такої, що допускає запозичення, наслідування, появу будь-якої новації. А кожна новація сприяє виникненню варіантів і є результатом існування і перетворення традиції. Проте новаторство має вкладатися в межі сакраментальності. Тому, студіюючи фольклорні тексти, наголосила авторка, необхідно порівнювати варіанти, з'ясовувати, що в них стійке, стабільне, а що змінне, поза таким розглядом усну словесність вивчати не можна. Цінними є вказівки на тривимірну площину народного твору (локальне – національне – універсальне), художня структура якого відкрита, здатна вбирати різноманітні реалії зі своєї традиції, а також з інших культур. Характерна ознака будь-якого фольклору проявляється в єдності національної (етнічної, регіональної) самобутності, універсальних художніх цінностей та архетипів. Дослідниця дотримується думки, що національна самобутність втілена передусім у мові фольклору конкретного народу і відображає колорит, інтонацію творчості, її види, жанри, а міжнародне передається у варіантах універсальних архетипів і образів, наборі сюжетів, мотивів (Сокіл, 2011: 75). Будь-який народний твір виникає в локальному середовищі, поступово набуваючи загальнонаціональних рис. Це стосується обрядових пісень, зокрема колядок і щедрівок, у яких, крім місцевих реалій, знаходимо чимало спільних ознак, що проявляються у текстах з різних етнографічних регіонів України.

«Символи українського фольклору» (Дмитренко, 2011) – одна з праць сучасного фольклориста Миколи Дмитренка, у якій простежено історію дослідження символу. Питання розкрито крізь призму вчень Г. Сквороди, М. Костомарова, О. Потебні. З'ясовано також значення основних символічних образів українського фольклору (від хаосу до космосу: символіка стихій, рослин, тварин); розкрито категорію жанру та народнопоетичну символіку, зацентровано на творенні символічного ідеального в колядках та щедрівках. Учений розгорнув досить цікаву думку О. Потебні про основну мету колядок і щедрівок – «дім звеселити». Він порівняв лексеми веселість, світло, весна, веселка («райдуга»), весілля тощо і наголосив, що головною метою цих творів є величання, піднесення особи, якій призначена пісня, її дому і всієї обстановки до ідеального стану: до значення світового, високого суспільного статусу, блиску багатства, мудрості, благочестя, відваги, краси. Адже потреба у щасті, шикі, могутності на всіх ступенях розвитку вимагає задоволення хоч би у мрії. Тим більше, здатне тимчасово вдовольнити цю спрагу щось таке об'єктивне, як пісня.

Вивчення українського фольклору як синкретичного семіотичного тексту запропонувала Олена Івановська у праці «Український фольклор: семантика і прагматика традиційних смислів» (Івановська, 2012). Структуровані розділи інтерпретують народну творчість як суб'єктно-образну систему. Фольклор подається як текст. Вчена вважає, що можна визнати текстами ритуал, весільну драму, гру, народне ремесло, «оскільки вони суміщають принципово різні типи семіозису внаслідок різних типів смислового кодування» (Івановська, 2012: 211). Дослідниця аргументовано доводить, що знаки є носіями фольклорного тексту та структурує їх:

– Знаки-індекси – сюди залучено вигуки у вербальному складнику танцювальних та календарних пісень, скажімо у русальній «Ух, ух солом'яний дух»; коли у робітничих піснях імітуються рухи виробничого процесу; рефрени-вигуки («Гей, гей, піт очі заливає», «Ой гук, мамцю, гук»); жест адаптації, який позбавлений комунікативної інтенції.

– Іконічні знаки – між змістом і вираженням існує подібність антропологічна, атрибутивна; іконічні знаки в русі, танці.

– Знаки-символи – сюди авторка віднесла геометричні фігури (кола), що мають сугестивне значення (у колядках астральні образи «Ой колом, колом догори сонце йде»); виконання обрядових дій у формі магічного кола.

Окремим символічним образам присвятила дослідження Надія Пастух – «Символіка тварин в українському фольклорі: зозуля» (Пастух, 2013). Авторка представила специфіку поетичної системи, розкривши «портрет», «мову» фаунообразу, рух тварин у просторі та часі. Вартим уваги є розділ про символізацію руху пташки. Дослідниця слушно зауважила, що портрет відбиває внутрішній світ, сутність персонажа, а в народній творчості він виступає своєрідним еквівалентом значеннєвого наповнення символу. Це поетично зумовлюється кольористичною характеристикою зозулі, що функціонує в ролі постійного епітета – рябая, рябейка, сіра, жовта. Резюмуючи, Н. Пастух зазначила, що «образ пташки отримує роль художнього засобу, який поглиблює психологічний настрій ліричного героя, налаштовує слухача на потрібний емоційний лад» (Пастух, 2013: 202).

Універсальні можливості концепту «Дім – Поле – Храм», що проявляється на хронотопно-буттєвому та образному рівнях, розглянула Жанна Янковська у монографії «Фольклоризм української романтичної прози». Категорія часу, за словами авторки, що відрізняється від реального насамперед своєю словесною формою вияву з усіма ознаками художнього мовлення, дає змогу сприймати його і як об'єктивно дійсний, і як суб'єктивно поданий (чи то сприйнятний) (Янковська, 2006: 290–291). Концепт «Дім» Ж. Янковська віднесла до символічного ряду «Дім – Поле – Храм», підтримуючи концепцію С. Кримського, який розширював рамки «Дому» від родинного вогнища, власного космосу, захищеності від світу іншого, чужого до «Дому» як «округу буття людини» (Кримський, 2010: 426–439). Дослідниця окреслила символіку простору «Дому» та його «семіосферою», який стає реальним тільки завдяки людині. «Житло як власний світ моделюється за принципом Світового Дерева (тобто пізаного, зримого світу), при цьому дах символізує небо (крону, богів), долівка, поріг – пристановище предків (коріння), простір між «небом і землею» та стінами, що символізували чотири сторони світу, людина облаштовувала собі, населяючи його не тільки речами утилітарного призначення, але й атрибутами-символами» (Янковська, 2006: 298). Таке трактування простору розширює рамки звичайного реального локусу до символічного.

Поетику тексту історичної пісні вивчала Лілія Снігирьова, зазначаючи, що народна словесна музична творчість має свої «правила» вірша, «каталог» образів, метафор, жанрів, а все це становить своєрідну національну пам'ять (Снігирьова, 2011: 4). У монографії акцентовано на просторово-часових маркерах. Дослідниця вважає, що в історичних піснях художній простір розширюється з рухом героїв, а оскільки спільнота рухлива, то географічно змінним виявляється і простір. А часу не існує поза людиною (Снігирьова, 2011: 205). Окремо проаналізовано засоби зображення епічної дійсності: символіка, образотворча роль епітетів, метафоризація, порівняння та стилістика української історичної пісні. Ця проблематика суголосна з поетикою календарно-обрядової поезії.

Проблеми поетики весільної пісенності вивчала фольклористка Світлана Маховська. Вона зосередила увагу на художніх засобах – епітетах, порівняннях, паралелізмах та символіці образів (Маховська, 2012: 92–264). Авторка висловила слушну думку щодо епітета як образного значення, що підпорядкований певним ідейно-естетичним завданням – зробити пісню поетичнішою, мистецьки досконалішою, аби допомогти глибше і повніше розкрити емоційний зміст пісні. У створенні образної експресивності важливу роль відіграє порівняння. Дослідниця проаналізувала його двочленну форму – компарандум (те, що порівнюється) і компаратум (те, з чим порівнюється).

Художнє вираження текстів розкриває поетична тропеїстика. Як виявилось, це питання в українському фольклорі вивчалось принагідно під час розгляду певних тем, мотивів, жанрів. Тому наше дослідження було б неповним без залучення відомостей літературознавців, мовознавців, етнолінгвістів. З огляду на це беремо до уваги деякі напрацювання з тих ділянок науки.

Образність фольклорного мовлення представила Зоряна Василько у монографії «Символіка фольклорного образу» (Василько, 2004: 392). Як і в багатьох інших лінгвістичних працях, тут залучено до аналізу різножанрові уснопоетичні тексти, бо мова українського фольклору зберігає і передає особливості світосприймання народу, факти його історії, картини соціального та родинного побуту, найрізноманітніші відтінки людських почуттів та оцінок, втілених у відшліфовані словесно-виражальні форми, значною мірою символізовані. Вивчаючи фауносимволіку, вчена констатувала, що така символізація використовується для алегорій у казках, піснях, прислів'ях (Василько, 2004: 192).

На фольклорному матеріалі розробила лінгвістичне дослідження «Поетичне слово в українській народній пісні» Ніна Данилюк. У ньому зосереджено увагу на художніх засобах у народній поезії. Авторка акцентувала на «підвищеній образності» народної пісні, яку творять епітети, особливо кольороепітети, які виражають насиченість тексту асоціаціями, позитивно-оцінною семантикою. Такі поетичні конструкції тропів називає цілісними утвореннями. Також дослідниця заглибилась у з'ясування форм вираження порівнянь, аргументовано ілюструючи фактологічним матеріалом (Данилюк, 2010: 201–210).

Оксана Тищенко-Монастирська в дисертаційному дослідженні представила порівняння, предметом якого стали конструкції не лише українського, а й російського, кримськотатарського фольклору (Тищенко-Монастирська, 2010: 20). Звісно, що у роботі основний вектор лінгвістичний. Власне фольклорний матеріал став об'єктом вивчення у плані текстуально-структурних, когнітивних та етнолінгвістичних характеристик. Аргументована думка про те, що фольклорне порівняння як явище перебуває на межі лінгвістики та культури, а народне мовлення цінує короткі лаконічні конструкції й уникає важких громіздких фраз. Тому структурно-функціональний аналіз порівняльних конструкцій дає можливість зрозуміти, як саме будується етнокартина світу і реалізується в мові. Відтворюючи фольклорне порівняння, мовець прогнозує його розуміння через певний вибір співвідносних ознак подібності в порівнюваних реаліях, враховуючи при цьому потенції образно-асоціативного комплексу.

Фольклорний матеріал став предметом лінгвістичного дослідження Марії Філіпчук «Етносимволіка мовних одиниць в українському обрядовому дискурсі» (Філіпчук, 2007). На основі обрядових текстів вона розкрила сакральне (ритуально-символізоване) значення певних мовних одиниць, пояснила символіку та первісну семантику цілого ряду обрядових лексем і фразеологізмів. Авторка розробила концептуальні пари: людина > вогонь, людина > вода, людина > вінок (вінець), людина > верба, людина > калина. На концептуальному тлі обрядодій проаналізовано стійкі етнокультурні фауносимволи: людина > кінь, людина > коза, людина > ведмідь, людина > півень, людина > бджола. Вивчення обрядового тексту, зауважила дослідниця, передбачає аналітичну єдність реального, акціонального та вербального планів, а лексико-семантичний аналіз мовних одиниць у контексті народного обрядового дискурсивного мовлення розширює знання про сакральну природу їхніх смислів, а також про процеси символізації обрядового мовлення.

Вербалізація категорії простору у структурі народнопоетичних текстів стала предметом монографічного дослідження Наталії Іовхімчук «Мовні засоби вираження простору в народній пісні». Вона розглянула простір як одиницю лексичної системи в мові української народної пісні. Лексико-семантичне поле «Простір» дослідниця розділяє на окремі мікрополя – «Міфопоетичний простір», «Свій простір» та «Чужий простір», які стають знаками просторової орієнтації, конкретизації місця дії (Іовхімчук, 2014).

Натепер в українській фольклористиці немає студій щодо виражального засобу в календарно-обрядових піснях – епітета, є лише спорадичні напрацювання в окремих прозових жанрах, історичних, весільних піснях. Найбільш ґрунтовна праця про цей засіб поетичної мови – літературознавче дослідження Олександра Волковинського «Поетика епітета» (Волковинський, 2011), в якому автор запропонував введення в науковий обіг понять «поетика епітета» та «епітетологія». Погоджуємось, що такий підхід дав би змогу різнобічно в рамках поезики простежити форми, типи (модифікації) епітетних структур. Така модель, звісно, могла б застосовуватись і у фольклористиці, оскільки в народних текстах має велику кількість різних форм епітетів. Варто зазначити, що епітет є носієм стилю. Епітетна структура в нерозривній єдності означення та означуваного забезпечує прояви змісту, форми, вираження та того, що виражається, визначення стильових подібностей та відмінностей загального й окремого характеру. Тропи загалом, зазначив учений, а епітети зокрема стають первинними імпульсами до створення макрообразів, їхніми мікрочастинками. Велике значення у формуванні макрообразу відіграють епітети, оскільки вони здатні виконувати амбівалентну роль: в одних випадках конкретизувати уявлення про предмет чи поняття, а в інших – переводити художнє уявлення в узагальнено-абстрагований план. О. Волковинський виокремив підрозділ, у якому розглянув епітет як складник макрообразу. Він указав на здатність епітета до експресивно-атрибутивного позначення головної властивості поняття в конкретній текстовій ситуації.

Висновки. Отже, історіографічний огляд підтверджує, що вивчення поезики календарно-обрядового фольклору досить об'ємне, проте не завжди дослідники заглиблювалися у сутність проблеми. Здебільшого вказували на взаємозв'язки народного твору з обрядом, робили екскурси в площину історичного розвитку. Згодом з'явилося зацікавлення до питань класифікації, спільних та відмінних ознак календарних текстів з іншими жанрами. Деякі категорії робіт теоретично осмислюють календарно-обрядову лірику. Це наукові розробки у форматі жанрово-тематичних атрибутів, міфологічних елементів, семантики, мотивної системи. Окремо слід виділити ті, які вивчали форми та стилі поетичної мови. До наукового аналізу (фольклористичного, мовознавчого, літературознавчого) залучались художні засоби, які служили не лише поетичним, а й естетичним цілям.

Список використаних джерел:

1. Буряк В.Д. Поетика інформаційно-художньої свідомості. Еволюція форм і методів вираження інформації (факту) в контексті інтелектуалізації творчої свідомості. Дніпропетровськ : Видавництво Дніпропетровського університету, 2001. 392 с.
2. Василькевич Г. Юрїївська народнопоетична творчість: проблема семантики і жанрової специфіки. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. 224 с.
3. Василько З. Символіка фольклорного образу. Львів : ДПА Друк, 2004. 392 с.
4. Волковинський О. Поетика епітета. Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин О.В., 2011. 350 с.
5. Гарасим Я. Національна самобутність естетики українського пісенного фольклору. Львів, 2010. 376 с.
6. Дей О.І. Поетика української народної пісні. Київ : Наукова думка, 1978. 249 с.
7. Денисюк І. Національна специфіка українського фольклору (матеріали до лекції). *Літературознавчі та фольклористичні праці*. Львів, 2005. Т. 3. С. 15–43.
8. Дмитренко М. Символи українського фольклору : монографія. Київ : УЦЛД, 2011. 400 с.

9. Данилюк Н. Поетичне слово в українській народній пісні. Редакційно-видавничий відділ Волинського національного ун-ту ім. Лесі Українки. Луцьк, 2010. С. 201–210.
10. Івановська О. Український фольклор: семантика і прагматика традиційних смислів : підручник. Київ : ВПК «Експрес-поліграф», 2012. 336 с.
11. Іовхімчук Н. Мовні засоби вираження простору в українській народній пісні. Луцьк : Вежа-Друк, 2014. 192 с.
12. Копаниця Л.М. Поетика фольклорного тексту. Київ, 2002. 128 с.
13. Кримський С. Дім – Поле – Храм. *Про софійність, правду, смисли людського буття* : збірник наук. публ. і філос. статей. Київ : ІФ НАНУ, 2010. С. 426–439.
14. Круть Ю. Хліборобська обрядова поезія слов'ян. Київ : Наукова думка, 1973. 211 с.
15. Литвиненко Г.С. Календарно-обрядові пісні: архетипно-образна система фольклорної свідомості : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2009. С. 9.
16. Маховська С. Весільні пісні Поділля: жанрова специфіка, особливості функціонування, поетика. Хмельницький, 2012. С. 92–264.
17. Пастух Н. Символіка тварин в українському фольклорі: зозуля. Львів, 2013. 224 с.
18. Ребошарка І. Народження символу. Аспекти взаємодії обряду та обрядової поезії. Бухарест : Критеріон, 1975. С. 219.
19. Снігірьова Л. Українські народні історичні пісні: поетика тексту. Сімферополь : ВД «АРИАЛ», 2011. 232 с.
20. Сокіл Г. Українська фольклористика в Галичині кінця XIX – першої третини XX століття: історико-теоретичний дискурс. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. С. 131–146.
21. Тищенко-Монастирська О.О. Порівняння в тексті фольклору (за матеріалами української, російської, кримськотатарської, татарської мов) : автореф. дис. ... канд. наук. Київ, 2010. 20 с.
22. Філіпчук М.В. Етносимволіка мовних одиниць в українському обрядовому дискурсі : автореф. дис. ... канд. наук. Київ, 2007. 23 с.
23. Янковська Ж. Фольклоризм української романтичної прози. Львів, 2016. С. 290–291.

References:

1. Buryak, V.D. (2001). Poetyka informatsiino-khudozhnoi svidomosti. Evoliutsiia form i metodiv vyrazhennia informatsii (faktu) v konteksti intelektualizatsii tvorchoi svidomosti [Poetics of information and artistic consciousness. Evolution of forms and methods of expression of information (fact) in the context of intellectualization of creative consciousness]. Dnipropetrovsk: Vydavnytstvo Dnipropetrovskoho universytetu, 392 s. [in Ukrainian].
2. Vasylykevych, H. (2007). Yuriivska narodno-poetychna tvorchoist: problema semantyky i zhanrovoi spetsyfiky [Yuri's folk poetry: the problem of semantics and genre specifics]. Lviv: Vydavnychiy tsentr LNU im. I. Franka, 224 s. [in Ukrainian].
3. Vasylo, Z. (2004). Symvolika folklornoho obrazu [Symbolism of the folklore image]. Lviv: DPA Druk, 392 s. [in Ukrainian].
4. Volkovynskyy, O. (2011). Poetyka epiteta [The poetics of epithet]. Kamianets-Podilskyi: FOP Sysyn O.V., 350 s. [in Ukrainian].
5. Harasym, Ya. (2010). Natsionalna samobutnist estetyky ukrainskoho pisennoho folkloru [National identity of aesthetics of Ukrainian song folklore]. Lviv, 376 s. [in Ukrainian].
6. Dey, O. (1978). Poetyka ukrainskoi narodnoi pisni [Poetics of Ukrainian folk song]. Kyiv: Naukova dumka, 249 s. [in Ukrainian].
7. Denysyuk, I. (2005). Natsionalna spetsyfika ukrainskoho folkloru (materialy do lektsii). [National specifics of Ukrainian folklore (lecture materials)]. *Literaturoznavchi ta folklorystychni pratsi*. Lviv, T. 3. S. 15–43 [in Ukrainian].
8. Dmytrenko, M. (2011). Symvoly ukrainskoho folkloru: monohrafiia [Symbols of Ukrainian folklore: monographs]. Kyiv: UTsLD, 400 s. [in Ukrainian].
9. Danylyuk, N. (2010). Poetychne slovo v ukrainskii narodni pisni. [Poetic word in Ukrainian folk song]. Redaktsiino-vydavnychiy viddil Volynskoho natsionalnoho u-tetu im. Lesi Ukrainky. Lutsk, S. 201–210 [in Ukrainian].
10. Ivanovska, O. (2012). Ukrainskyi folklor: semantyka i prahmatyka tradytsiinykh smysliv. Pidruchnyk. [Ukrainian folklore: semantics and pragmatics of traditional meanings. Textbook]. Kyiv, VPK "Ekspres-polihraf", 336 s. [in Ukrainian].
11. Iovkhimchuk, N. (2014). Movni zasoby vyrazhennia prostoru v ukrainskii narodni pisni [Linguistic means of expression of space in Ukrainian folk song]. Lutsk: Vezha-Druk, 192 s. [in Ukrainian].
12. Kopanytsya, L.M. (2002). Poetyka folklornoho tekstu [Poetics of folklore text]. Kyiv, 128 s. [in Ukrainian].
13. Krymskyy, S. (2010). Dim – Pole – Khram [House – Field – Temple]. *Pro sofiinist, pravdu, smysly liudskoho buttia: zbirnyk nauk. publ. i fil. statei*. Kyiv: IF NANU, S. 426–439 [in Ukrainian].
14. Krut, Yu. (1973). Khlaborobska obriadova poeziia slovian [Slavic ceremonial poetry]. Kyiv: Naukova dumka, 211 s. [in Ukrainian].
15. Lytvynenko, H. (2009). Kalendarno-obriadovi pisni: arkhetyпно-образna systema folklornoї svidomosti [Calendar-ritual songs: archetypal-image system of folklore consciousness]: avtoref. dys. ... kand. filol. nauk. Kyiv, S. 9 [in Ukrainian].
16. Makhovska, S. (2012). Vesilni pisni Podillia: zhanrova spetsyfika, osoblyvosti funktsionuvannia, poetyka [Wedding songs of Podillya: genre specifics, features of functioning, poetics]. Khmelnytskyi, S. 92–264 [in Ukrainian].
17. Pastukh, N. (2013). Symvolika tvaryn v ukrainskomu folklori: zozulia [Symbolism of animals in Ukrainian folklore: cuckoo]. Lviv, 224 s. [in Ukrainian].
18. Reboshapka, I. (1975). Narodzhennia symbolu. Aspekty vziaiemodii obriadu ta obriadovoi poezii [Birth of a symbol. Aspects of interaction of rite and ritual poetry]. Bukharest: Kryterion, S. 219 [in Ukrainian].
19. Snihyrova, L. (2011). Ukrainski narodni istorychni pisni: poetyka tekstu [Ukrainian folk historical songs: poetics of the text]. Simferopol: VD "ARIAL", 232 s. [in Ukrainian].

20. Sokil, H. (2011). Ukrainska folklorystyka v Halychyni kintsia XIX – pershoi tretyny XX stolittia: istoryko-teoretychnyi dyskurs [Ukrainian folklore studies in Halychyna of end 19th – 20th centuries: historical-theoretical discourse]. Lviv: LNU imeni Ivana Franka, S. 131–146 [in Ukrainian].
21. Tyshchenko-Monastyrskaya, O. (2010). Porivniannia v teksti folkloru (za materialamy ukrainskoi, rosiiskoi, krymskotatarskoi, tatarskoi mov) [Comparison in the text of folklore (based on materials of Ukrainian, Russian, Crimean Tatar, Tatar languages)]: avtoref. dys. ... kand. nauk. Kyiv, 20 s. [in Ukrainian].
22. Filipchuk, M. (2007). Etnosymbolika movnykh odynyts v ukrainskomu obriadovomu dyskursi [Ethnosymbolism of language units in the Ukrainian ritual discourse]: avtoref. dys. ... kand. nauk. Kyiv, 23 s. [in Ukrainian].
23. Yankovska, Zh. (2016). Folklorizm ukrainskoi romantychnoi prozy [Folklore of Ukrainian romantic prose]. Lviv, S. 290–291 [in Ukrainian].

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.5.2.9>

TWÓRCZOŚĆ ETNOGRAFICZNA REGIONU PODKARPACKIEGO NA PRZYKŁADZIE HAFTU LUDOWEGO

Karyna Kurtieva

aspirantka na kierunku „034 Kulturoznawstwo”

Charkowskiej Państwowej Akademii Kultury (Charków, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0001-8434-764X

karinakurteva04@gmail.com

Adnotacja. W artykule omówiono ważny aspekt dziedzictwa etnokulturowego narodu ukraińskiego, jakim jest haft ludowy. Życie, wierzenia, zwyczaje, obrzędy, folklor, światopogląd życiowy, który kształtował się podczas całego rozwoju historycznego – wszystko to miało odbicie w twórczości ludowej, w szczególności znalazło wyraz w hafcie. W badaniu problematyki artykułu wykorzystano źródła literackie, historyczno-etnograficzne. Podstawą instrumentarium badawczego było podejście kulturoznawcze i systemowe. Ten artykuł jest próbą zbadania haftu regionu podkarpackiego jako jednego z rodzajów sztuki i rzemiosła. W artykule przeanalizowano technikę, tradycje, preferencje ekspresyjne i estetyczne, wybór kolorów, ornamentów, środków obrazowych w hafcie jej poszczególnych obszarów historyczno-etnograficznych, a mianowicie: Huculszczyzny, Bojkowszczyzny, Łemkowszczyzny i Pokucia. Tak więc zgodnie z wynikami metody porównawczej, ustalono, że na podstawie haftu można było znaleźć nie tylko region zamieszkania, ale nawet wioskę, w której mieszkał właściciel haftu. Dziś tradycje ukraińskiego haftu są nieco zapomniane, ale Podkarpacie jest centrum etnograficznym, w którym tradycje te są nie tylko pamiętane, ale także dają nowy impuls do nowoczesnego rozwoju.

Słowa kluczowe: sztuka i rzemiosło, haft, tradycje, zwyczaje, ozdoby hafciarskie, technika wykonania.

ETHNOGRAPHIC CREATIVITY OF THE CARPATHIAN REGION ON THE EXAMPLE OF FOLK EMBROIDERY

Karyna Kurtieva

Postgraduate Student in the study program “034 Culturology”

Kharkiv State Academy of Culture (Kharkiv, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0001-8434-764X

karinakurteva04@gmail.com

Abstract. The article considers an important aspect of the ethnocultural heritage of the Ukrainian people – folk embroidery. Life, beliefs, customs, rites, folklore, worldview, were formed throughout the historical development – all these aspects were reflected in folk art, in particular, in embroidery. Literary, historical and ethnographic sources were used in the study of the article. The culturological and systemic approach became the foundation of research tools.

This article is an attempt to explore the embroidery of the Carpathian region as one of the arts and crafts. The article analyzes the technique, traditions, expressive and aesthetic preferences, the choice of colors, ornaments, pictorial means and embroidery of its individual historical and ethnographic areas, namely: Hutsul, Boykiv, Lemko and Pokuttia. Thus, according to the results of the comparative method, it was established that the embroidery showed not only the region of residence, but even the village where the owner of the embroidered shirt lived. Today, the traditions of Ukrainian embroidery are a bit forgotten, but Prykarpattia is the ethnographic center where people not only remember the traditions, but also give a new impetus to the modern development.

Key words: decorative and applied art, embroidery, traditions, customs, embroidery ornaments, technique.